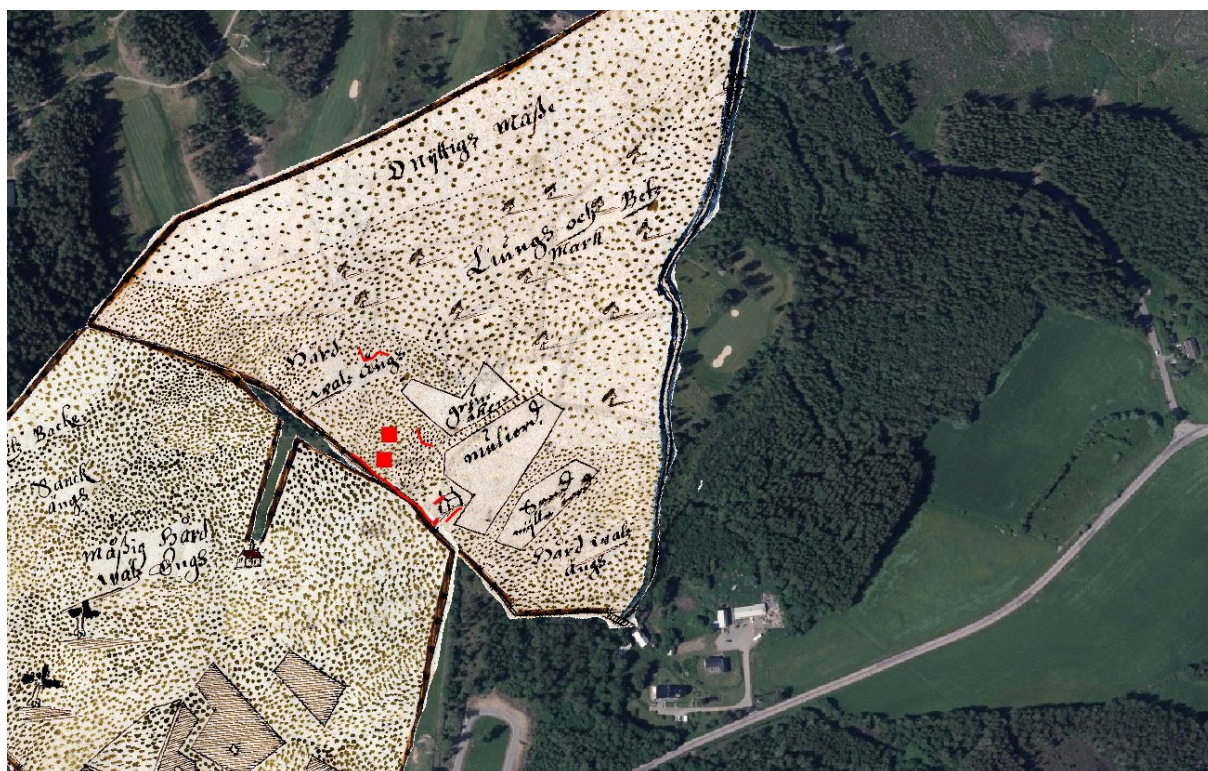

Simonebo

Simonebo nämns i jordebok tidigast 1604 som betesmark men hamnar sedan under Bredareds Prästgård och efter det har dess läge varit okänt. En geometrisk karta finns från 1646 över Simonebo som gjorts av Kettil Claeson Felterus. Kartan berättar att hemmanet Simonebo med hus och gärdesgårdar legat öde i 40 år och marken används som äng under Prästgården i Bredared. På kartan syns en symbol som markerar gårdstomten samt tre åkergården runtomkring. Symbolerna för gården och åkrarna är inte ifyllda vilket visar på att de inte brukas. I bäcken finns en kvarnplats och marken beskrivs från norr till söder som onyttig mosse, ljung och betesmark och hårdvallsäng. Det finns även kartor från samma tid över Lilla Bredared eller Myrekulla samt prästgården och flera andra hemman runtomkring. Lilla Bredared/Myrekulla har en fägata som leder ut mot nordöst.

Kollage med kartorna över Simonebo och Lilla Bredared från 1647. Linjerna är gärdesgård, terraskanter och husgrund. Punkterna brunn och sten med skålgropar.

I betesmarken finns även en stor sten med möjliga skålgropar som är med i Skog och historia inventeringen. Röjningsrösen är många och tydliga, ytan är även större än den markerade åkern på 1600-talet vilket tyder på att marken varit uppodlad tidigare, troligen i ett mindre intensivt system. Simonebo slutade att brukas runt 1600. Bredared fanns på medeltiden och är med i Skara stifts kyrkliga jordebok från 1500-talet. Att Simonebo inte är med där kan bero på att marken var uppodlad innan medeltiden men lades igen efter digerdöden men bröts sedan upp igen under senare delen av 1500-talet för att sedan bli öde igen. Varför Simonebo blev öde är oklart, kanske var marken för mager för att fortsätta odlas, en annan möjlighet som det har pratats om i socknen kan vara danskhärjningar. Platsen är intressant då den övergavs på 1600-talet och kan ha spår efter en medeltidsgård med tomt och åkrar vilket inte är vanligt

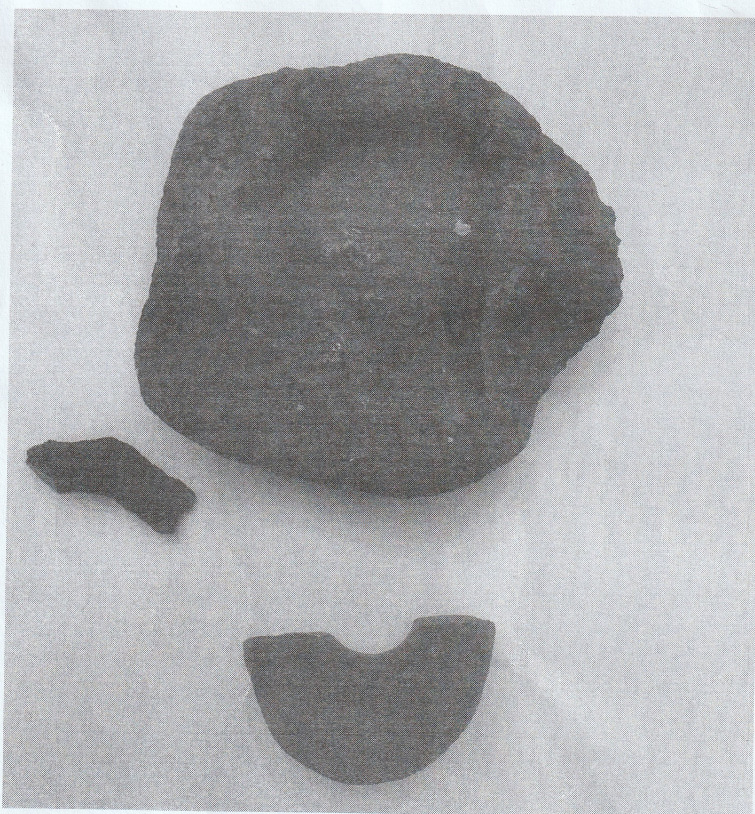
Bengt-Olof Olsson

Äldre historia om dalen mellan Hjortsberg och Aplakulla

För läge sedan var dalen en stor sjö, då hade stenåldersfolket en hällelista och en domarring samt en hålväg på Värvarekullen som då var en udde. Stenarna på hällelistan användes troligen att bygga en bro över ån på väg till Aplakulla. Hålvägen användes troligen för att dra upp båtarna.

Jag hittade en 3,4 meter ekstock under ett lager torv som jag visade för en steåldersexpert, han trodde det hade varit kölen på en stockbåt. Har även hittat en sten som troligen var en Blotsten och en halv stenålderssyxa samt ett skärverktyg av flinta. Blotsten finns nu hos Lödöse museum.

Skrivet av Claes Göran.

Historiska händelser

Slaget vid Herrevadsbro

I Herrevad, Närke ca 1 mil öster om Alingsås har man vadat över Sävån i tusentals år. Där finns också rester av en gammal halvveg som går norrut och den syns fortfarande, men slutar i kanten av en åker. Här tros slaget mellan Birger Jarl och Folkungarna ha ägt rum hösten 1251. Birger Jarl var också en Folkunge men av släkten Bjälbo från Östergötland. Folkungarna som leddes av Filip, en släkting till Birger Jarl, värvade en ganska stor här i Danmark med hjälp från den danske kungen Erik Plogpenning.

När den upproriska hären gått i land vid Göta älv och fortsatt upp mot Alingsås, kom de till Härsvad vid Sävån och slog läger. Birger Jarl kom från sitt gods i Lagmansholm. Han visste att Filip skulle komma.

Att slaget har ägt rum stöds av uppgifter från en samtida källa av den isländske lagmannen, historikern och skalden Sturla Tordsson, (författare till Håkon Håkonssons saga) och att inte folkungarna bara givit upp. Men i den tidigaste skildringen av slaget, i Erikskrönikan, den är ett 60-tal år yngre, sägs det att de har dagtingat och lovat fri lejd till Folkungarna. Men blev i stället halshuggna efter att de kapitulerat.

Norevalla

Vid en gamla valvbron i Närke, som kallades Norska bro låg en stad som kallades Norevalla. Den låg på båda sidor om Sävån. Det berättas att det fanns namn på gatorna, bl.a. en gata som hette Södra gatan som låg vid vattnet. Alla gator skulle vara stenbelagda. En bro förband de båda stadsdelarna på var sin sida av ån. Staden Norevalla ska ha gett namn åt Närke pastorat.

Norevalla har blivit nedbränd av Danskarna vid två tillfällen. Första gången 1252 efter att de drog sig tillbaka efter förlusten vid Härsvads bro och andra gången på 1500-talet. Efter andra gången byggdes aldrig staden upp igen.

På 1920-talet intervjuades en man som då var 80 år. Han berättade att på mitten av 1800-talet grävdes det på platsen där Norevalla låg. Då hittade man aska och benrester, därför stoppade länsman utgrävningarna. På platsen gjordes det senare en fotbollsplan och då grävdes all sten upp och forslades bort. Så den riktigt sanna historien om Norevalla får vi nog aldrig veta.

Berit Claesson

Vänga kvarn

Kvarn vid Vänga fors sägs ha funnits sedan urminnes tider. vad man säkert vet är att 1645 byggdes en skvaltkvarn . 1849 söktes tillstånd att bygga en tullmjölskvarn, den uppfördes 1850. 10 år senare brann den ner, då byggdes en modern kvarn i två våningar.

Vänga kyrka

Vänga kyrka uppfördes i början av 1900-talet av röd granit som hämtades väster om Vänga mosse. Den ersatte en gammal illa medfaren stenkyrka som fick nådastöten söndagen den 24 oktober kl. 11.22 1904 mitt under pågående högmässa då inträffade ett jordskalv som var det största i modern tid, 5,4 uppmättes det till och fick enligt ryktet nålen att hoppa ur seismografen i Uppsala. Församling och präst lämnade kyrkan under tumultartade former .Kyrkan sprack, när den revs 1905 fann man rester av tidigare stavkyrkor, dessa hade tillkommit på tidigt 1000-tal. Under golvet hittades en bokpärm av ek 30 cm. hög, 21 cm. bred och 1,5 cm. tjock, den har kvarsittande rester av spännen, läderremmar och pergamentklädsel. Den har daterats till senast 1100-talet. Längs pärmens utsida är 8 runor ristade: BREDARED , detta är det äldsta skriftliga ortnamn från Sjuhäradsbygden som finn bevarat. Pärmens finns på Statens historiska Museum.

Källor: Säveån av Mikael Madenfalk Medeltiden känn Sjuhäradsbygden

Nedtecknat av Iris Aronsson

Mjösholm

På en holme som går ut i Sävens södra ända fanns på 1600-talet Säteriet Mjösholm. Detta ägdes av adelsmannen Göran Stake. Ett säteri är i nutida språkbruk en större herrgård.

Fram till 1810 var säterier skattebefriade och innehavet ett privilegium för adeln. Redan på 1600-talet var en ståndsmässig byggnad ett krav för skattebefrielse. Skapandet av nya säterier förbjöds 1686.

I en skrift från 1576 bestod Mjösholm-Mjöshult av en enda gård. År 1653 finns Göran Stake noterad som ägare.

Det finns inga kända bilder av säteriet Mjösholm, men dess plats finns markerat på en karta från 1655 där nuvarande Mjöshult är beläget. Några spår finns i dag inte kvar efter Mjösholm.

Det område som Mjösholm fanns på kallades så sent som i mitten på 1900-talet för herrgårdsängarna av de dåtida ägarna.

I slutet av 1600-talet brukades Mjöshult av ”trenne åboer”. Åborätt är en juridisk term som innebär rätten att leva på och bruka en annans mark. Den som hade åborätt kallades åbo. Åborätt gällde för en begränsad tid eller livet ut och kunde ärvas.

Dessa åboer och dess arvingar har senare sannolikt blivit ägare till de tre gårdar i Mjöshult som fanns när det på 1930-talet byggdes några stugor runt sjön för att hyras ut till fiskeintresserade boråsare. Dessa fiskestugor såldes senare och blev sommarstugor. Detta var starten till det Mjöshult som finns i dag. Från denna tid och framåt byggdes allt fler stugor och till slut kom det att finnas ett 100-tal. I dag är ungefär hälften av fastigheterna i Mjöshult åretruntboenden.

Sten Axelson

Kullings-Skövde

Vårgårda har sen urminnes tider hetat Skövde eller Skövdi som det kallades på hednatiden och senare Kullings-Skövde.

När järnvägen kom till byn på 1850-talet fick orten namnet Vårgårda efter en gård i närheten.

På Skövde hed, bland husen finns rester av ett gravfält från bronsåldern fram till vikingatiden. Gravfältet tros ha varit så stort som 800 m långt.

Skövde hed var tingsplats för Kulling-Skövdes härad innan den flyttades till Hol.

På Kyllingakullen bakom Kulling-Skövdes kyrka finns 5 gravhögar, var av en tros vara Västergötlands största. Högar av en sån storlek brukar kallas kungagrav. Men vem som är begravnen där vet man inte.

Troligtvis någon viktig person.

Namnet Kylling kan komma från Kyllingsån som rinner ut i Säveån.

Det har funnits en by mellan E20 och flygfältet. Boplatsen var i bruk under bronsåldern och vikingatiden. På gamla kartor kallas en del av området för Gullpenningen. När E20 byggdes försvann det en del av det området.

På den gamla landsvägen som förbinder Säveån med Nossan, stannade den engelska ambassadören och advokaten Bullstrode Whitelocke på gästgiveriet i Kullings-Skövde år 1653 på sin väg till Stockholm och drottning Kristina. Ett möte som resulterade i ett freds och handelsavtal som gäller än idag.

Källor: Bengans historier, Iglabo.se

Av Berit Claesson

INDUSTRIBYGGE I HJORTSBERGSRAVINEN RUNT 1900

I nuvarande damm finns rester av en äldre damm med tillhörande skvaltkvarn.

Den ägdes av E. Persson och revs runt 1890.

Nerströms byggde på 1870-talet Efraim Bengtsson en såg och en kvarn samt en damm och en ränna till ett vattenhjul. Johan Larsson köpte in sig i såget m. m.

1904 gick det på auktion som köptes av Johan Larsson som 1905 rev altsammans och flyttade det nedanför ravinen. Då fick han riva ett gammalt potatismaleri som stod på den platsen. Efraim Bengtsson byggde 1906 upp det igen, både såg o kvarn vet ej när den revs.

Nedanför stod en mindre kvarn, Aplakulla kvarn samt Nils P. Hanssons tullkvarn.

Kvarnen bestod av dubbla kvarnstenar och en del av säden gick till kronan eller till en brukspatron. Den var i bruk till 1906 och revs sedan av Larsson.

Nedåt byggdes en ny damm, den rasade på 1950-talet.

En ränna gick till Frits Anderssons kvarn och såg samt en kanal till Sanderssons kvarn. Kvarnen revs före 1914.

Sågen byggdes upp igen på andra sidan ån av F. Andersson tillsammans med Efraim Eriksson, A.D. Andersson och H. Tobiasson. Stockarna drogs in med en kätting och ett vattenhjul inne i huset som drev såget, (Göran Andersson jobbade där ett tag).

Johan Larsson installerade 1916 en ångpanna som värmde upp såget.

Augusti 1925 brann Larssons såg ner men byggdes upp några år senare.

År 1930 var bygget av det befintliga dammfästet klart och med den ett stort rör i trä ända från den stora dammen ner till en turbin som ersatte ångpannan.

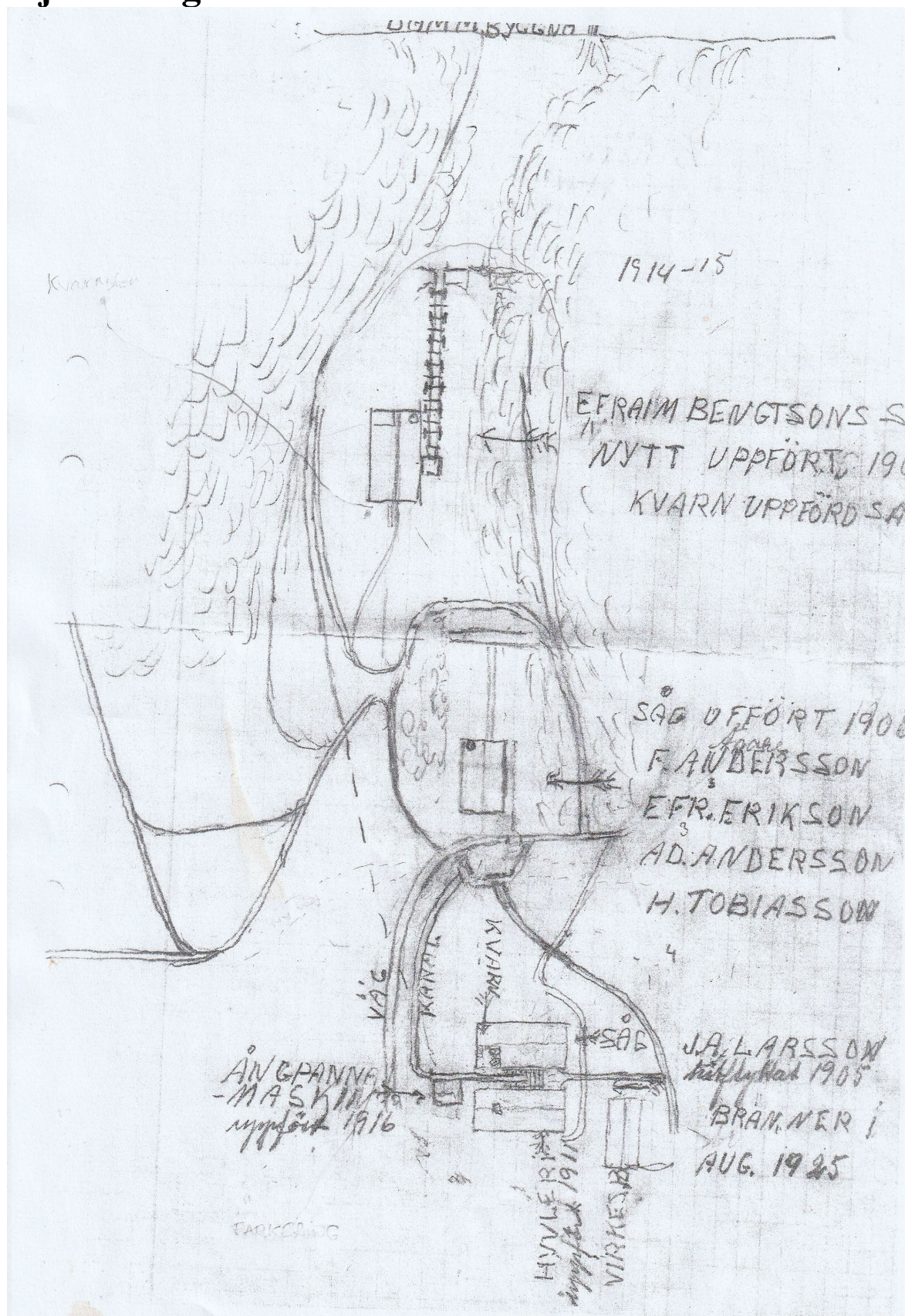
Vattenkraften drev nu hela såget med järnaxlar, remmar och växlar. Stockarna tippades ner från vägen och drogs in i såget av en vagn som gick på skenor Tora-Rolf och Alles-Gustav var anställda, bröderna Lars och Artur Larsson drev såget vidare, Sen flyttade Lars till Liderna. Runt 1960 lades sågdelen ner och mankoncentrerade sig på finsåg och hyvling. Artur Larsson tog över och anställde 'Alles-Gustav'. På 1970 talet när Alles-Gustav måste sköta gården jobbade jag lite på sommarlovet. Då började dagen med att Artur gick upp till dammen och öppnade dammluckan. Jag stod nere och såg hur axlarna började röra sig innan Artur kom ner och växlade så att rätta remmarna till hyveln började snurra. Han stoppade in bräderna och jag tog emot de färdighyvlade. 1969 tog Gunnar Larsson över, han tog bort all räls samt byggde en kulvert över ån

samt byggde ett kontor över garaget pluss ett nytt lagerutryme med tak. Senare anställdes Lars Gunnar Evertsson, Alles-Gstav var kvar.

Skickar med kartor som Harald Larsson ritat 1964 Han levde år 1900 så han upplevde när alla sågvrek och kvarnarna fanns där.

Claes-Göran Bengtsson

Hjortsbergsravinen

Vårgårda

Namnet Vårgårda nämns första gången i ett gåvobrev utfärdat i Skara av Märta Bengtsdotter den 17 maj 1420 då hon förordar att efter hennes död gården Vårgårda (Walgaarde) i Siene sn. Kullings härad skall tillfalla hennes son Odde Ulfsson. Detta för att hon i 26 år uppburit arrende av hans fädernegård. Ur svenskt Diplomatarium brev nr. 19.480

Vårgårda hette sedan mycket långt tillbaka i tiden Skövde, senare Kullings-Skövde. I och med att järnvägen drogs här bytte orten namn till Vårgårda efter en närbelägen gård 1857.

Kullings-Skövde kyrkas äldsta delar härstammar från 1100-talet. Ett imponerande altarskåp med många helgonbilder förvaras på Göteborgs stadsmuseum.

Gravfältet på Skövde hed rymmer rester från bronsåldern fram till vikingatiden. På kyllingakullen finns 3 gravhögar. Skövde hed var tingsplats för Kullings härad innan den flyttades till Hol

Nordost om kyrkan finns minst 15 gravstenar, även söder om finns bautastenar, den största mer än 2 m. bred vid foten och 3 m. hög.

Vid kyrkan i Vårgårda har under evärdeliga tider en gästgivargård varit belägen utmed den gamla vägen (tusenårsvägen) som då ledde från Gullbrandshus (Göteborg) via fästet Stynaborg via Skövde upp mot Skara. Men vägen kan ha används under sten-och bronsåldern då den landvägen förbinder Säreån med Nossan.

Iris Aronsson

Algutstorps kyrka.

På en kulle strax söder om Vårgårda ligger Algutstorps kyrka med utsikt mot Säreån, som ett par hundra meter längre ner har sitt flöde. De äldsta delarna av kyrkan är byggd i gråsten i slutet på 1100-talet och tillbyggd på 1700-talet. Dopfunten är från 1200-talet och predikstolen och altarpopsatsen från 1600-talet. Storklockan Maria Magdalena är gjuten år 1536.

Ett flertal stensättningar, domarringar och andra resta stenar bär vittnesbörd om att Algutstorp har varit bebott i flera tusen år.

Namnet Algutstorp kommer av mansnamnet Asgut, eller Asgot som är ett namn som förekom redan på vikingatiden och torp=nybygge.

I en av kyrkväggarna från den äldsta delen sitter en sten inmurad. Denna sägs ha nyttjats som brynsten för de svärd och yxor som traktens sönder skulle använda inför olika krig och strider. Stenen ansågs bringa lycka i striden. Eftersom man inte fick ta in vapen i kyrkan placerades den på utsidan, så nära altaret som möjligt.

Många historiska personer med anknytning till Algutstorp finns säkert att berätta om, men en som är särskilt värd att nämna är prästen Olaus Wagner.

Han var född i Bredared år 1630 och som 18-åring tog han värvning i Västgöta regemente men på väg till Tyskland för att kämpa under Wrangels befäl passade han på att rymma och for till Norge. Tillbaka i Sverige tog han värvning i Göteborg som kronobåtsman, men när skeppet skulle avsegla rymde han åter till Norge. Vid 24 års ålder vandrade han till Skara för att studera till präst.

Vid ankomsten dit hade han som analfabet svårigheter med studierna. Efter 23 år som student tillsammans med annat arbete i Skara reste han till Uppsala och blev där prästvigd 50 år gammal.

Efter att på olika platser ha tjänstgjort som huspredikant och bataljonspredikan kom han 1697 till Algutstorps pastorat där han gifte sig med företrädarens änka. Efter att han själv blivit änkling vid 80 års ålder gifte han sig igen, denna gång med en 16-årig kaplansdotter. I detta äktenskap skänkte hon sin make nio barn, det sista när han var 96 år.

Sten Axelson

Källa: Bengans historiesidor Wadbring.com

Kvinnestad

I Kvinnestad i Vårgårda kommun finns rester av en borg på en udde i Kvinnostadssjön, därifrån rinner Kyllingsån ner till Sävån. När utgrävningar gjordes har man funnit silvermynt från Magnus Erikssons tid 1319-1364. En datering av borgen pekar mot 1300-talets senare hälft. Enligt vissa källor kallades borgen Borgbacka Kungsgård eller Borrebacka. Det kan också ha funnits ett nunnekloster intill. Enligt Erdman 1866 ska något längre österut, på den plats som nu heter Torget funnits en stad för länge sedan, dess stenläggning visas ännu. Ytterligare nordost ligger Riddartorpet. En tanke är att borgen har använts vid slaget vid Herrevadsbro 1251. Man tror att fästet varit av trä, på grund av den mängd kol som hittats. Det förmodas att den senast använts 1340-1400.

De båda kullarna som borgen låg på hade olika funktioner, den ena var stallområde, där man vid utgrävningar funnit bla. ryttarsporre och hovslagartång. Den andra hade rent fortifikatoriska ändamål. Det är möjligt att Kvinnestadsborgen inte varit bruk mer än några årtionden, den har under sista tiden använts av en ryttargarnison. Kanske var den danska och norska drottning Margareta eller hennes härförare i Kvinnestad på väg till slaget vid Åsle 1389.

Nedtecknat av Iris Aronsson

Källa: Bengans historiesidor.

Lagmansholm

Lagmansholm tyder på att platsen en gång har varit betydelsefull. Det finns olika uppfattningar hur namnet kommit till, men det tros att det har att göra med att någon lagman har verkat där.

De flesta ägarna till Lagmansholms herrgård var högadel och många hade höga befattningar i rikets tjänst; såsom Leijonhuvud, Gyllenhorn, Rosenhane, Oxenstierna på 1600-talet.

Dagens herrgård är byggd på slutet av 1700-talet.

Genom Lagmansholm rinner Säveån, I närheten av Lagmansholms herrgård finns en tvåvalvsbro som är byggd på 1800-talet.

Birger Jarl kan ha dött på Lagmansholm efter en tolkning av Rimkrönikan. Men många tror att han dog i Long på Varaslätten. Efter ett C14 prov 2002 är det bekräftat att han är begravd i Varnhems klosterkyrka.

På Lagmanskulle finns domarringar som är ett av Västergötlands största. Genom fynd vet man att Lagmansholm har varit bebott i minst 4000 år. På Lagmanskulle, också kallad galgbacken offrade man både människor och djur.

Hol

Namnet hol betyder ”kulle, rundhöjd”, men det kan också betyda ”helig plats”. En tredje teori är att hol kommer från ordet holl som betyder ”en jämn upphöjning på en slätt, omgiven av vatten”.

Hol är ett gammalt område med ett stort antal fornlämningar från järnåldern (500 f.kr-1050 e.kr) och bronsåldern (1500-500 f.kr). Gravhögar, varav Store hög är den största som är 18 meter i diameter, har daterats till bronsåldern.

Det finns en domarring och bautastenar och runstenar.

Hols kyrka är från 1200 talet. Den plundrades av danskarna 1611 som använde den till stall. Kulhålen i den järnbelagda kyrkdörren är från den tiden, men dörren är från medeltiden.

Säveån rinner sakta förbi i Hol och norr om gravfältet finns en djup halv väg som leder till Hallavadet, som ligger vid R42 mellan Magra och Bergstena

En gammal sägen menar att Hol skulle ingått i kung Rolfs rike. Vem han var är det ingen som vet. Men han skulle ha haft sitt slott på Kungsholmen eller på Rolfskullen i Bälinge. Han är enligt tradition begravd jämte sin hustru Torborg på gravfältet på Nolbyåsen utaför Alingsås.

Källor; Wikipedia, Bengans historier
Av Berit Claesson

Stynaborg.

Stynaborg är en medeltida borg i Kullings härad, Västergötland och var ett så kallat fast hus. Med fast hus menas att borgen alltid var bebodd till skillnad från många borgar som endast bemannades under kristider. Borgen var byggd på en ett näs i Säreån som skydd för vägen mellan västkusten och Skara Under medeltiden då Säreåns vattenflöde var betydligt högre användes åns vatten för att skapa vallgravar som skydd. Detta innebar då i praktiken att borgen kom att ligga på en ö.

Borgen är känd från historiskt källmaterial med start 1396 till 1434, alltså en relativt kort tid. Fästet bestod av en förborg med ekonomihus, ett hus byggt av tegel och sten samt flera träbyggnader. Själva borgen var en tornborg med ett runt torn och yttermåten på själva borgen var ca 32 x 36 meter, medan hela området var ca 100 x 200 meter stort. Vid utgrävningar har man funnit stora mängder förkolnat trä, vilket tyder på att borgen bränts ner.

Man tror att borgen intogs och förstördes under Engelbrektupproret 1434, eventuellt av Peder Ulfsson Ros då han med en här marscherade mot Varberg för att på vägen bränna borgarna Opensten och Öresten.

Enligt folklig tradition har platsen kallats Kungsholmen och tidigare även Rosbos kulle och Rolfsborg.

En teori är att namnet Rolfsborg skall härstamma efter västgötakungen Rolf Götriksson

Enligt legenden var Rolf en vikingahövding och är omskriven i Götriks och Rolf Götrikssons saga. Han seglade till Bretagne i Frankrike och till Skottland å ndrns g. Rolf skall enligt sägnen ha haft väldiga rikedomar, ständigt utökande i våldsamma härjningståg.

I den isländska sagan om Götrik och Rolf besegrade västgötakungen Rolf Götriksson Uppsalas krigiska kungadotter Torborg, varefter Sverige hamnade under en kung.

Rolf och hans maka skall ligga begravda i de båda högarna i Nolby i Alingsås. Deras slott skall ha legat på Kungsholmen vid Säreån och deras borg på en kulle som kallas Rolfskullen.

Sten Axelson

Källor: Wiipedia, Wadbring Bengans historiesidor,

Nääs slott

Nääs slott vid Floda (Tollered), vackert beläget vid Sävelångens strand, har funnits sedan 1500-talet och hette då Stora Nääs och var ett gods. Från slutet av 1500-talet kan man följa ägarlängderna. Men trakten har varit bebyggd sedan bronsåldern (1500-500 f.kr). Mitten av 1600-talet blev det ett säteri och ägdes då av Jacob von Utfall, som var sjökapten (superkargör) och direktör för Ostindiska kompaniet.

I början av 1800-talet köptes Nääs av köpmannen Peter Wilhelm Berg. Han grundade bomullsspinneriet i Tollered, strax intill Nääs

Den siste privata ägare var August Abrahamsson (1868-1898). Han startade en slöjd skola för pojkar 1872 och en arbetsskola för flickor några år senare. Han bodde ensam på slottet sedan hans hustru Euphrosyne dog väldigt ung. Hon var operasångerska och sjöng på Kungliga teatern. August dog 1898 och är begravd i slottsparken. Han ville också att skolan skulle finnas kvar, så därför bildades en stiftelse 1901.

Att besöka Nääs slott är som att kliva in på 1800-talet. Allt står kvar som det var när August dog, tekopparna är framdukade, sängarna är bäddade...

källor: Nääs Slott och slöjdseminarium, Wikipedia
av Berit Claesson

Aspenäs Herrgård

Aspenäs herrgård ligger vid norra stranden av sjön Aspen, i Lerum. Herrgården ägdes av släkten Lille af Aspenäs från 1500-talet till en bit in på 1700-talet.

Johan Jacob von Holten köpte herrgården 1828, som då rev den förfallna huvudbyggnaden. Det nya huset stod färdigt 1834. Grosshandlaren Artur Seaton (1847-1912) köpte den 1894. Han var far till George Seaton, som byggde jaktslottet på "Seatons kulle". George tog över Aspenäs när hans far dog 1912. Han sålde det till de sista privata ägarna, Tellander, som ägde den mellan 1930-1958 då de testamenterade gården till Lerums kommun.

George Seaton lät bygga ett stort mausoleum till minne av sin far på Östra kyrkogården i Göteborg. Från 1967 har herrgården använts till hotell och konferensanläggning

Källor: gamlagoteborg.se, waslingmedia.se, wikipedia
av Berit Claesson

Gamlestaden

Under Sten Sture den äldres tid uppmanades staden Lödöses borgare att bosätta sig vid Säveåns mynning. Här grundades år 1473 staden Götaholm. Namnet föll dock inte borgarna i smaken och strax döptes den om till Nya Lödöse. Staden växte snabbt och blev en viktig handelsplats. Den kom också att bli en central pusselbit i Gustav Vasas strävan att bygga upp Sverige. Dess historia är full av dramatik. Stadens roll som central handelsplats vid Göta älv retade danskarna, som vilka vid flera tillfällen belägrade och brände ner den. Den slutgiltiga nådastöten stod dock inte danskarna för. 1621 grundade Gustaf II Adolf Göteborg, och några år senare tvingades Nya Lödöses invånare att flytta dit.

Området kring Säveåns mynning kom nu istället att användas som betesmark för göteborgarnas kreatur. Flera landerier etablerades, bland annat Marieholm, Waterloo, Bellevue och Ånäs. Ånäs är särskilt intressant. Det var nämligen här som Gamlestadens historia som svenskt industricentrum började.

Vid mitten av 1800-talet grundade firman Alex Barclay & C:o sitt spinneri vid Ånäs. Starten var knackig, men efter det att Johannes Johansson och Christoffer Carlander år 1880 tog över fabriken påbörjades en kraftig expansion. Vid förra sekelskiftet hade Gamlestadens Fabriker, som de kallade verksamheten, 1500 anställda och var Skandinavians största bomullsfabrik.

Gamlestadens Fabriker har en nära anknytning till stadsdelens nästa industrijätte Svenska Kullagerfabrikerna. Det var så att Sven Wingqvist, en av ingenjörerna, hade uppmärksammat problemet med textilmaskinernas kraftöverföring. För att komma till bukt med problemet konstruerade Wingqvist ett nytt sorts kullager. Hans konstruktion stannade emellertid inte i textilfabrikens verkstad, utan kom att ge upphov till en ny verksamhet – kullagertillverkning. Det hela började i liten skala 1907 med 15 anställda och med 100 000 kronor som startkapital, men SKF började snart växa i en väldig fart.

Utvecklingen bland fabrikerna i Gamlestaden skapade ett stort behov av bostäder för de anställda. Till en början löstes bostadsfrågan genom att man flyttade hit bostadsbaracker från Landala, men vid sekelskiftet började man bygga nya bostadshus i sten. 1913 upprättade stadsingenjör Albert Lilienberg upprättade en plan för en ny stadsdel, och några år senare kom bostadsbyggandet i Gamlestaden i gång på allvar med framförallt landshövdingehus i storgårdskvarter.

Sten Axelson

Källa: Stadshems fastighetsmäklari